

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 5/1997 vp

Hallituksen esitys Suomen Hallitusmuodon ja muiden perustuslakien muuttamisesta kahden apulaisoikeusasiamiehen järjestelmään siirtymiseksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä lokakuuta 1997 lähettänyt perustuslakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen 129/1997 vp Suomen Hallitusmuodon ja muiden perustuslakien muuttamisesta kahden apulaisoikeusasiamiehen järjestelmään siirtymiseksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Eero J. Aarnio, oikeusministeriö
- eduskunnan pääsihteeri Seppo Tiitinen
- eduskunnan oikeusasiamies Lauri Lehtimä
- valtioneuvoston oikeuskansleri Jorma S. Aalto
- oikeustieteen tohtori Liisa Nieminen.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan toisen apulaisoikeusasiamiehen toimen perustamista. Samalla lakkautetaan apulaisoikeusasiamiehen varamiehen toimi. Esityksen mukaan eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamiehet valitaan neljän kalenterivuoden sijasta neljän vuoden pituiseksi toimikaudeksi. Ehdotettujen uudistusten vuoksi tulee muuttaa hallitusmuodon, ns. ministerivasu-
tuulain ja valtakunnanoikeudesta annetun lain eräitä säännöksiä.

Esitys liittyy valtion vuoden 1998 talousarvioesitykseen. Ehdotetut lait ovat tarkoitettuja tulemaan voimaan mahdollisimman pian niiden hyväksymisen ja vahvistamisen jälkeen. Tarkoitus on, että toinen apulaisoikeusasiamies valitaan ensi kerran 1.9.1998 alkavaksi toimikaudeksi.

Ehdotetut lainmuutokset tarkoittavat perustuslakien muuttamista, minkä vuoksi lakiehdotukset on käsiteltävä valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä säädetyssä järjestyksessä.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena ja puoltaa uudistusta.

Esityksessä omaksuttu ehdotus toisen apulaisoikeusasiamiehen viran perustamisesta on eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukapasiteetin lisäämiseksi kannatettavin esillä olleista vaihtoehtoista. Tämä johtaa siihen, että eduskunta va-

litsee yhden oikeusasiamiehen ja kaksi apulaisoikeusasiamiestä nykyisen menettelytavan mukaisesti.

Perustuslakivaliokunta on tässä yhteydessä kiinnittänyt huomiota oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten valintatapaan, jota esityksessä ei ehdoteta muutettavaksi. Valintamenettelyä ovat arvioineet Perustuslaki 2000 -komitea ja sen ehdotusten pohjalta uutta eduskunnan työjärjestystä valmistellut työryhmä. Kyseisen työryhmän ehdotuksen mukaan oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiehen tehtävään halukkaiden tulee ilmoittautua sen jälkeen, kun tehtävän avoinna olemisesta on ilmoitettu asianmukaisesti. Tämän jälkeen perustuslakivaliokunnan asiana on antaa oma kannanottonsa tehtävään ilmoittautuneista. Tällainen valintamenettelyn kiinteyttäminen on tarkoituksenmukaista. Sitä voitaisiin valiokunnan mielestä kokeilla johonkin määrään asti jo valittaessa toista apulaisoikeusasiamiestä 1.9.1998 alkavaksi toimikaudeksi. Perustuslakivaliokunta voisi esimerkiksi vapaamuotoisesti kuulla tehtävään ilmoittautuneita ja käydä keskuudessaan keskustelua apulaisoikeusasiamiesehdokkaista.

Esityksen perustelujen mukaan oikeusasiamiesinstituutiota kehitettäessä tulisi pyrkiä lapsen oikeuksien toteuttamisen valvonnan kehittämiseen. Tarkoitus on, että lapsen oikeuksia koskevat asiat määrätään oikeusasiamiehen kanslian työjärjestyksessä uutena asiaryhmänä jomankumman apulaisoikeusasiamiehen tehtäväksi. Valiokunta puoltaa tätä todeten kuitenkin samalla, että oikeusasiamiehen toimivaltaan kuuluvien lapsiasioiden keskittäminen yhdelle apulaisoikeusasiamiehistä ei voi olla kannanotto siihen, tarvitaanko erityistä lapsiasiamiestä.

Kuten esityksen perusteluissakin (s. 21/II) todetaan, hallitusmuodon 49 §:n sanonta apulaisoikeusasiamiehen avustavasta asemasta oikeusasiamieheen nähden ei kaikilta osilta vastaa todellista tilannetta. Apulaisoikeusasiamiehen nime on tässä suhteessa harhaanjohtava, koska asioiden jakautuminen kolmen eri ratkaisijan välillä määräytyy uudistuksen jälkeen lähes kokonaan työnjakoa koskevien pysyväisluonteisten työjärjestyksen määräysten mukaan. Perustuslain sanonta on tältä osin säilymässä entisellään niin esityksen mukaan kuin Perustuslaki 2000 -komitean ehdotuksenkin perusteella (myös apulaisoikeuskansleria tarkoittaen). Valiokunnan käsityksen mukaan tätä terminologista kysymystä tulisi vielä harkita perustuslakiuudistuksen jatkovalmistelussa.

Säättämisjärjestys

Valiokunta yhtyy hallituksen esityksestä ilmenevään tarkoitukseen, että toinen apulaisoikeusasiamies valitaan ensi kerran 1.9.1998 alkavaksi toimikaudeksi. Tätä vastaavasti valiokunta ehdottaa, että esityksen mukaiset perustuslakien muuttamista tarkoittavat lakiehdotukset käsitellään valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla ja ne julistetaan kiireellisiksi.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotukset hyväksytään muuttamattomina ja

että lakiehdotukset käsitellään valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Helsingissä 30 päivänä lokakuuta 1997

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Ville Itälä /kok
jäs. Esko Helle /vas
Gunnar Jansson /r
Valto Koski /sd
Heikki Koskinen /kok
Osmo Kurola /kok

Johannes Leppänen /kesk
Paavo Nikula /vihr
Riitta Prusti /sd
Veijo Puhjo /va-r
Maija-Liisa Veteläinen /kesk
vjäs. Jouko Jääskeläinen /skl.

